

Zo
kan het ook!

Inhoud

Voorwoord	4
Inleiding	5
Overzicht voorbeelden	7
1. Aanbesteding	11
2. Afstemming vooraf	15
3. Best Practice	19
4. Convenant	23
5. Experimenten	27
6. Krachten bundelen	31
7. Naming and Faming	35
8. Procesversneller	39
9. Subsidie	43
10. Taskforce	47
11. Transparante gegevens	51
12. Vastgoedbeleid	55
Bronvermelding	59
Colofon	60

Voorwoord

Vanaf de jaren 90 tot en met 2003 heeft de rijksoverheid de uitbreiding van de capaciteit kinderopvang met subsidieregelingen gestimuleerd. De uitvoering van de rijkssubsidiereregelingen was de taak van gemeenten. Met de komst van de Wet kinderopvang (2005) is kinderopvang een vraaggefinancierde markt geworden. Dit was voor veel gemeenten aanleiding om geen actief kinderopvangbeleid meer te voeren. Het aantal beleidsmedewerkers voor de kinderopvang werd drastisch beperkt. De focus werd voornamelijk gelegd op het uitvoeren van de wettelijke taken: actueel houden van de gemeentelijke registers, uitvoeren van toezicht en handhaving en uitvoering van het doelgroepenbeleid¹. Deze houding werd mede ingegeven door de veronderstelling dat een gemeente niet mag ingrijpen in een commerciële markt. Dit is maar ten dele waar. Gemeenten zijn immers gebaat bij een goed voorzieningenaanbod voor burgers en hebben verplichtingen naar hun inwoners. Kinderopvang kan daarbij een speerpunt zijn. Dit biedt gemeenten de ruimte om ook in een marktsysteem als de kinderopvang een actieve rol te blijven spelen. Dat kan als er gehandeld wordt vanuit het algemeen belang, het gemeentelijk beleid altijd volledig transparant is en ondernemers niet individueel bevoordeeld worden. De voorbeelden in deze brochure laten zien welke mogelijkheden er zijn.

Met dank aan

Zo kan het ook! is tot stand gekomen op basis van onderzoek in het kader van een afstudeeropdracht bestuurskunde naar de invloed van gemeenten op de uitbreiding van de kinderopvang. Het onderzoek, op te vragen via m.p.plessius@kabelfoon.nl, is gebaseerd op het BNA-rapport uit 2008 over de gemeentelijke beleidsinzet bij de uitbreiding van de buitenschoolse opvang.

Speciale dank aan de betrokken ambtenaren van de gemeenten Amsterdam, Apeldoorn, Boxtel, Delft, Den Haag, Eersel, Hilvarenbeek, Utrecht en Zoetermeer voor hun tijd en de informatie die zij hebben aangeleverd.

¹ Vaststellen en uitkeren wettelijke tegemoetkoming in kosten kinderopvang voor doelgroep ouders, onder andere ouders in een begeleidingstraject richting werk.

Inleiding

Kinderopvang is een sector die in tien jaar tijd snel is gegroeid. De groei gaat onverminderd door en de vraag is in veel gebieden in Nederland nog altijd groter dan het aanbod. De verwachting is dat de vraag naar buitenschoolse opvang nog zal toenemen (Ramingsmodel, SCP 2009).

Er is de laatste jaren veel bereikt. Sinds 2000 is het aanbod in de hele dagopvang (0-4 jaar) verdubbeld tot 166.229 kindplaatsen en de capaciteit buitenschoolse opvang (4-12 jaar) is vervijfvoudigd tot 186.226 kindplaatsen. Landelijk maken 45% van de 0-4 jarige kinderen gebruik van hele dagopvang en 24% van de schoolgaande kinderen gaat naar de buitenschoolse opvang.

De capaciteit aan kinderopvang is landelijk onevenredig verdeeld, zowel wat betreft de spreiding over Nederland als de verdeling tussen dagopvang en buitenschoolse opvang (Monitor capaciteit kinderopvang, 2008-2011). De motie Van Aartsen/Bos (2007)¹ verplicht de schoolbesturen om voor- en naschoolse opvang te bieden. Hierdoor spelen schooldirecteuren en – besturen een steeds grotere rol in de realisatie van buitenschoolse opvang.

Kansen en bedreigingen

Uitbreiding wordt meestal gerealiseerd in nieuwe locaties of door bestaande locaties aan te passen. Uitbreiden is makkelijker gezegd dan gedaan. Aan de vraagzijde bestaan pieken op maandag, dinsdag en donderdag en aan de aanbodzijde is gebrek aan voldoende en gekwalificeerd personeel en huisvesting. Inmiddels zijn er diverse creatieve manieren ontwikkeld in het gebruik van accommodaties en personeel. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van schoolgebouwen en sportaccommodaties voor buitenschoolse opvang.

Wettelijke verplichtingen en gemeentelijke bepalingen kunnen bij de realisatie van uitbreiding een drempel vormen voor (beginnende) ondernemers in de kinderopvang.

¹ Deze motie verplicht scholen om te zorgen voor opvangmogelijkheden voor de kinderen van 7.30 tot 18.30 door zelf opvang aan te bieden of dit te laten faciliteren door andere partijen en daar de randvoorwaarden bij aan te geven.

Driehoeksverhouding

Kinderopvangorganisaties, onderwijs en gemeenten hebben elkaar nodig om de kinderopvang lokaal tot een succes te maken. Door gezamenlijk op te trekken in het realiseren van mogelijke oplossingen kunnen ze elkaar, in deze driehoeksverhouding, versterken. De gemeente wil goede maatschappelijke voorzieningen voor haar burgers. Het onderwijs heeft opvangorganisaties nodig om invulling te kunnen geven aan de wettelijke taak die voortkomt uit de motie Van Aartsen/Bos en de kinderopvang wil tevreden klanten.

Actieve rol gemeenten

Sinds de invoering van de Wet kinderopvang in 2005 hebben gemeenten geen formele taak meer bij de uitbreiding van de kinderopvang. Maar vanuit maatschappelijk belang willen veel gemeenten wel een rol blijven spelen, meestal als regisseur. En hoewel kinderopvang een marktsector is, zijn er zeker mogelijkheden om de regierol te vervullen. Bijvoorbeeld door bij het ontwikkelen van bestemmingsplannen rekening te houden met de behoefte aan kinderopvang, met name in nieuwbouw- en herontwikkelingswijken. Of door bij het vaststellen van grond- en huurprijzen rekening te houden met het maatschappelijke belang van kinderopvang.

De positie en de rol die een gemeente aanneemt in dit kader is sterk afhankelijk van de politieke context. Hoe hoog staan onderwijs en kinderopvang op de agenda van de betrokken wethouders en politieke partijen? En op ambtelijk niveau: welk advies geven de betrokken ambtenaren bij het opstellen van de gemeentelijke begroting?

In deze brochure worden de mogelijkheden voor gemeenten bij het stimuleren van het realiseren van voldoende kinderopvang geïllustreerd aan de hand van voorbeelden die zich hebben bewezen in de praktijk van de gemeenten waarin ze zijn toegepast.

The background consists of three main color blocks: a large orange block on the left, a vertical purple bar in the center, and a light purple block on the right. A horizontal line separates the top and bottom sections. The bottom section is a solid dark purple.

Overzicht voorbeelden

Aanpak	Doel	Onderwerp	Gemeente
Aanbesteding	Keuzeproses onderbouwen door transparante selectie	Aanbesteden kinderopvang bij de ontwikkeling van IJburg	Amsterdam
Afstemming vooraf	Sneller resultaat bereiken door optimale afstemming vooraf	Vooraf rollen, taken en verantwoordelijkheden goed vastleggen	Hilvarenbeek
Best Practice	Snellere implementatie door een concept te volgen dat zich reeds heeft bewezen	Brede School	Eersel
Convenant / intentieverklaring	Voortgang en realisatie waarborgen door betrokkenen te houden aan afspraken	Ieder kind in Den Haag in 2012 een plaats in de kinderopvang	Den Haag
Experimenten	Kans van slagen verhogen door eerst te testen in een pilotomgeving	Afwijkende schooltijden Multifunctionele klaslokalen	Utrecht

Aanpak	Doel	Onderwerp	Gemeente
Krachten bundelen	Samenwerking vergroten	Fusie peuterspeelzalen en kinderopvang	Boxtel
Naming and Faming	Ondernemersklimaat versterken d.m.v. positieve publiciteit	Positieve prestatie belonen en belichten in de pers	Zoetermeer
Procesversneller	Snellere realisatie met een beleidsmedewerker met een specifieke taak	Beleidsambtenaar als spin in het web	Utrecht
Subsidie	De steun in de rug geven om plannen te verwezenlijken	Uitbreiding buitenschoolse opvang bij sportaccommodaties en scholen	Delft
Taskforce	Ontbrekende kennis bundelen zodat initiatieven meer kans van slagen hebben	Convenant als resultaat van taskforce	Den Haag

Aanpak	Doel	Onderwerp	Gemeente
Transparante gegevens	Doeltreffend ondernemerschap bevorderen door transparante en actuele informatie	Inzicht in de vraag naar kinderopvang op basis van ontdebbele wachtlijsten	Zoetermeer
Vastgoedbeleid	Transparantie en flexibiliteit ten aanzien van huisvesting door beleid	Gezamenlijke prijsafspraken tussen gemeente en schoolbesturen	Apeldoorn

1

Aanbesteding

Van beleid tot uitvoering

Gemeenten willen een bijdrage leveren in het voorzieningenaanbod voor hun burgers en voelen zich daar verantwoordelijk voor. Ook als het om kinderopvang gaat. Dit biedt kansen om specifieke eisen te stellen en beleid te formuleren. Bijvoorbeeld ten aanzien van de inrichting van de kinderopvang en de bijpassende ondernemers. Een aanbestedingsprocedure is vervolgens de geijkte methode om ondernemers te selecteren die de beleidsdoelstellingen kunnen waarmaken. De keuze van die ondernemers wordt bepaald door vooraf vastgelegde objectieve criteria. Een transparante en objectieve methode die tot verrassende resultaten kan leiden.

Hoe

Aanbestedingen verlopen volgens een vaste procedure. In grote lijnen moet u onderstaande stappen volgen.

- Selectie en gunningscriteria formuleren.
 - a. selectiecriteria (objectieve eisen aan de aanbiedende organisatie), uitsluitingscriteria (bijvoorbeeld eerdere faillissementen, schending gedragsregels etc.), criteria ten aanzien van beroepsbekwaamheid, financieel-economische criteria en technische criteria.
 - b. gunningscriteria (selectie van de offerte)
bijvoorbeeld: kwaliteit, levertijd, functionele kenmerken, plan van aanpak etc.
- Oproep tot mededinging vaststellen.
- Registreren en plaatsen van de aanbesteding.
- Inschrijvingen ontvangen.
- Aanbieders beoordelen op basis van de selectiecriteria.
- Aanbiedingen selecteren op basis van de gunningscriteria.
- De opdracht gunnen aan de geselecteerde.
- Keuze motiveren in een proces-verbaal.

1.

NB: Hoe beter de selectie- en gunningscriteria zijn geformuleerd, hoe beter de selectieprocedure en hoe beter het uiteindelijke aanbod.

NB: Aanbestedingsprocedures moeten volgens vaste richtlijnen worden uitgevoerd. Laat u adviseren door deskundigen die bekend zijn met de regelgeving. Meer informatie en tips op: www.aanbestedingenonline.nl en www.aanbestedingskalender.nl

Doel

De beste ondernemers aantrekken die invulling kunnen geven aan geformuleerd gemeentebeleid.

Gezien in Amsterdam, stadsdeel IJburg

Wat: bso in een carouselmodel

Aantal inwoners: 16984 (2009)

Aantal kindplaatsen hele dagopvang: 711

Aantal kindplaatsen buitenschoolse opvang: 550

Wachlijsten: ja (geen specifieke details beschikbaar, er zijn heftige tekorten – zowel bij de dagopvang als de buitenschoolse opvang).

In nieuwe wijken wonen veel jonge gezinnen. Een logische koppeling die dus vraagt om goede en voldoende kinderopvang. Het stadsdeel IJburg heeft hier zijn kans gegrepen door de buitenschoolse opvang in te richten volgens een carouselmodel. Kern van het concept is dat alle lagere scholen een in pandige bso met een eigen karakter hebben en dat kinderen niet gebonden zijn aan één bso. Ze kunnen rouleren op verschillende locaties. Iedere bso heeft eigen faciliteiten (bijvoorbeeld een theaterlokaal, een gymzaal of een daktuin) en een onderscheidend aanbod, al dan niet in samenwerking met sportverenigingen en aanbieders van culturele activiteiten. Deze aanpak stelt verschillende eisen aan alle betrokkenen. Alle scholen zijn bijvoor-

beeld op loopafstand van elkaar gevestigd. Daarnaast moeten alle partijen intensief samenwerken en tevens bereid zijn om in dit concept te investeren. Kinderopvangorganisaties die in dit concept passen zijn via openbare aanbesteding geselecteerd. Bij de uiteindelijke selectie is bewezen ervaring met vergelijkbare initiatieven een van de bepalende criteria geweest.

2

Afstemming vooraf

Bezint eer ge begint

Bij projecten zijn vaak meerdere partijen/organisaties betrokken. Bij het uitbreiden van het aanbod van kinderopvang zijn dit meestal de gemeente, schoolbesturen en kinderopvang- en welzijnsorganisaties. Een succesvol project vraagt om veelvuldig overleg met alle betrokken partijen. Met name in het voortraject. Samen een resultaat leveren betekent gezamenlijk optrekken. Vooraf informatie uitwisselen en het beoogde resultaat met elkaar afstemmen is een randvoorwaarde voor succes.

Hoe

- Richt op ieder niveau (bestuurlijk-, management- en uitvoerend niveau) overlegvormen in en bepaal vaste overlegdata.
- Richt werkgroepen in die voorstellen kunnen voorbereiden.
- Maak gebruik van bestaande overlegstructuren en zet het onderwerp daar op de agenda.
- Zorg ervoor dat ieder overleg een duidelijk doel heeft. Gaat het om elkaar te informeren, draagvlak te creëren, coördinatie en afstemming te zoeken? Of om te onderhandelen over (bestuurlijke) afspraken? Of om besluiten te nemen? Duidelijke doelen vergroten het onderling vertrouwen en bevorderen de bestuurlijke verhoudingen.
- Inventariseer de middelen, mensen, invloeden en instrumenten die partijen willen en kunnen inbrengen.
- Regel alle praktische zaken zoals uitnodigingen, vergaderruimte, secretariële ondersteuning, wijze van verslaglegging en rapportage.
- Vergroot het onderling vertrouwen door afspraken te maken over de communicatie en de spelregels van het overleg.

2.

Doel

Een soepel verloop in de ontwikkeling en de uitvoering van een project, met een beter en sneller behaald eindresultaat.

Gezien in Hilvarenbeek

Wat: van 'brede school' naar 'samenwijsaccommodatie'.

Aantal inwoners: 15.041

Aantal kindplaatsen hele dagopvang: 98

Aantal kindplaatsen buitenschoolse opvang: 140

Wachtlijsten: niet bekend

De gemeente Hilvarenbeek is sinds 2006/2007 bezig met de ontwikkeling van brede scholen. Aanleiding hiervoor was de nieuwbouw voor drie schoolgebouwen. Op enig moment heeft de gemeente pas op de plaats gemaakt en de brede school in een ander perspectief gezet. Er is aansluiting gezocht met organisaties uit zorg en welzijn en het onderwijs. Er is ook een woningbouwcorporatie bij de plannen betrokken. Men is met elkaar om de tafel gegaan en tot de conclusie gekomen dat een accommodatie met meer functies meer voordelen kan hebben. Zowel voor de ontwikkeling van kinderen als de sociale en maatschappelijke cohesie in de gemeente. Onderwijs, kinderopvang, peuterspeelzaalwerk, zorginstellingen, maatschappelijk werk en gezondheidszorg zijn door de gemeente bij elkaar gebracht. Het concept 'brede school' is omgebogen naar 'samenwijsaccommodaties'. Op dit moment zijn twee nieuwbouw 'samenwijsaccommodaties' in de definitieve ontwerpfase. De bouw start op korte termijn. Voor de kleinere kernen bekijkt de gemeente hoe de huidige huisvesting kan worden aangepast of dat er door het verstevigen van de netwerken een 'samenwijsaccommodatie' tot stand kan komen. Dit project heet 'Samenwijs in elke kern'.

3

Best Practice

Goed voorbeeld doet goed volgen

Een voorbeeld volgen dat zich reeds in de praktijk heeft bewezen bespaart tijd, energie en geld. Wie zich verdiept in hoe anderen een vergelijkbaar project hebben aangepakt, kan zijn voordeel ermee doen door:

- te leren van andermans fouten
- kansen, bedreigingen en beperkingen beter in kaart te brengen
- niet zelf het wiel te hoeven uitvinden bij: aanpak, procesinrichting, gevoeligheden betrokken partijen etc.
- sneller draagvlak te creëren wat leidt tot snellere realisatie
- tijd en geld te besparen.

Hoe

- Beschrijf hoe de kinderopvang in de gemeente is georganiseerd en wat de situatie is in termen van aantallen inwoners, aantallen kinderen inclusief leeftijdsopbouw kinderen, capaciteit kinderopvang, gewenste capaciteit kinderopvang, aanbod scholen, spreiding over de wijken, knelpunten, aanpalende aandachtsgebieden.
- Beschrijf hoe de gewenste situatie eruit ziet, hoe hieraan voldaan zou kunnen worden en stel een plan van aanpak op.
- Onderzoek vergelijkbare projecten/initiatieven bij andere gemeenten (mogelijke bronnen: internet, Netwerkbureau Kinderopvang, Waarborgfonds Kinderopvang, Landelijk Steunpunt Brede Scholen, Servicecentrum Scholenbouw, Antwoord voor Bedrijven, MOgroep Kinderopvang, de Branchevereniging ondernemers in de Kinderopvang etc.)
- Beoordeel de best practice op aspecten als:
 - inhoud
 - de doelgroep voor wie het een goed voorbeeld is
 - de kosten en de baten
 - resultaat
 - communicatie

3.

- effecten op betrokken partijen
- politieke consequenties
- etc.

Doel

Met een voorbeeld uit de praktijk aantonen hoe een plan kan uitwerken, waardoor snellere realisatie mogelijk is.

Gezien in Eersel

Wat: brede school in iedere woonkern

Aantal inwoners: 18104

Aantal kindplaatsen hele dagopvang: 200

Aantal kindplaatsen buitenschoolse opvang: 242

Wachlijsten: niet bekend

Eersel is een gemeente met zes woonkernen. Eén van deze kernen heeft sinds 2008 een brede school. Deze brede school biedt naast onderwijs ook kinderopvang, peuterspeelzaalwerk en welzijnsactiviteiten zoals sport, cultuur en ontspanning.

Schoolbestuur, opvang en peuterwerk in Eersel hebben gezamenlijk en met succes een traject afgelegd dat dit mogelijk heeft gemaakt. Het College van B&W streeft nu naar een brede school in iedere kern, inclusief buitenschoolse opvang en voorschoolse educatie in de vorm van kinderopvang met peuterprogramma. Dit laatste ter vervanging van het bestaande peuterspeelzaalwerk. Het gevolgde traject van de eerste brede school heeft het pad geplaveid en draagvlak gecreëerd om de andere brede scholen sneller te realiseren.

4

Convenant

Afspraak is afspraak

Vaak beginnen partijen vol goede moed en met goede bedoelingen aan een project. Zonder vooraf duidelijke afspraken te maken over het hoe, wat, waarom van een project of over de mensen die de plannen moeten realiseren. Met als gevolg dat het proces en de voortgang worden belemmerd. Dit kan worden ondervangen door vooraf afspraken vast te leggen, bijvoorbeeld in een convenant. Eventueel kan een convenant vooraf worden gegaan door een intentieverklaring. Convenanten zijn er in vele soorten en maten. Er bestaat geen strikt vastgelegde vorm of inhoud voor. Een convenant heeft geen harde juridische status. Maar er wordt wel vastgelegd hoe afspraken kunnen worden afgedwongen en welke sancties rusten op het niet nakomen van afspraken.

Hoe

- Breng vooraf wensen en mogelijkheden goed in kaart door intensief en veelvuldig overleg.
- Zorg dat vertegenwoordiger(s) van alle betrokken partijen regelmatig terugkoppelen met hun achterban.
- Zorg voor realistische afspraken, toegesneden op de specifieke mogelijkheden van de betrokkenen.
- Leg de gezamenlijke afspraken vast en laat alle partijen die ondertekenen.
- Gemaakte afspraken moeten voor iedereen inzichtelijk zijn. Daarom is het belangrijk dat er goed over wordt gecommuniceerd naar alle betrokkenen en hun achterban. Een convenant kan ook gebruikt worden voor externe publiciteit. De partijen laten daarmee zien dat zij maatschappelijk betrokken zijn.

Doel

Sturing, draagvlak en commitment creëren.

4.

Gezien in den Haag

Wat: intensieve samenwerking gemeente-onderwijs-kinderopvang op basis van convenant.

Aantal inwoners: 475.681.

Aantal kindplaatsen hele dagopvang: 7001

Aantal kindplaatsen buitenschoolse opvang: 6691

Wachtlijsten: hele dagopvang: 794 en buitenschoolse opvang: 309
(peildatum mei 2009)

Voldoende kinderopvang staat hoog in het vaandel bij het College van B&W in Den Haag. In december 2008 ondertekenden 14 Haagse organisaties voor kinderopvang, 18 schoolbesturen en de gemeente het meerjaren convenant 'Een plek voor ieder kind'.

Kern van het convenant is dat instellingen voor kinderopvang en de schoolbesturen voor basisonderwijs gezamenlijk onderschrijven dat onderwijs en kinderopvang intensief moeten samenwerken om voor alle kinderen van 0 tot 12 jaar doorlopende ontwikkelingslijnen te realiseren. Onderwijs en buitenschoolse opvang streven daarbij per locatie naar een op elkaar afgestemd programma en pedagogisch klimaat. Zij groeien op deze manier toe naar verdere, intensieve samenwerking en integratie. Andere onderdelen van het convenant zijn een aantal pilots gericht op het invoeren van continuoosters en een opvanggarantie vanaf 2012. Dit gaat fasegewijs: ultimo december 2010 zal de capaciteit met 50% zijn toegenomen zodat in 2012 een opvanggarantie kan worden geboden. In 2015 zullen alle basisscholen in Den Haag een koppeling met kinderopvang hebben. In de pilots gaat het om het ontwikkelen van vernieuwende concepten voor dagarrangementen voor kinderen van 0 tot 12 jaar. Schoolbesturen en instellingen voor kinderopvang werken daarbij intensief samen om een doorlopende ontwikkelingslijn te realiseren.

Meer info: www.denhaag.nl (zoek: uitbreiding kinderopvang) of
www.netwerkbureaukinderopvang.nl (zoek op thema: gemeentelijk beleid >
subthema: algemeen> aansprekende voorbeelden> gemeente Den Haag investeert
in kinderopvang).

5

Experimenten

Van idee tot praktijk

Goede ideeën verdwijnen soms in de prullenbak doordat de levensvatbaarheid ervan onduidelijk is of doordat de toetsing in de praktijk teveel geld kost voor de individuele ondernemers. Ten behoeve van het algemeen belang kan een gemeente ervoor kiezen om hier de helpende hand te bieden en (een deel) van de financiering op zich te nemen. Door het experiment te ontwikkelen en te toetsen op een beperkte schaal (in een proeftuin) worden de kosten in de hand gehouden.

Hoe

- 1 Formuleer een duidelijke vraagstelling en hypothese.
- 2 Zorg (indien mogelijk) voor theoretische onderbouwing/onderbouwing uit vergelijkbare praktijksituaties.
- 3 Geef een beschrijving van de verwachte uitkomsten.
- 4 Stel een nota of notitie op waarin is beschreven:
 - a. op welke wijze het experiment haalbaar is
 - b. hoe de uitvoerbaarheid van het experiment wordt getoetst
 - c. opzet van het experiment.
- 5 Maak een onderzoeksplan inclusief
 - a. planning
 - b. overzicht van beschikbare mensen en (financiële) middelen
 - c. een duidelijke taakverdeling
 - d. (tussen) evaluatiemomenten.

Doel

De haalbaarheid toetsen van een idee dat een bijdrage kan leveren aan het bereiken van een gewenste situatie. In dit geval: uitbreiding capaciteit kinderopvang.

Gezien in Utrecht

Wat: experimenten met andere schooltijden en multifunctionele schoollokalen

Aantal inwoners: 299.891

Aantal kindplaatsen hele dagopvang: 4992

Aantal kindplaatsen buitenschoolse opvang: 4364

Wachtljsten: 2471. Dit is de netto wachtlijst per 1 november 2009, exclusief dubbelingen en planningslijsten.

Uitbreiding door spreiding van schooltijden en dubbelgebruik klaslokalen

1. Aandacht voor andere onderwijstijden

Eind maart 2010 heeft in Utrecht een stadsdebat plaatsgevonden tussen onderwijs, kinderopvang, brede school partners en gemeente over 'Andere onderwijstijden'. Tijdens deze dag is dit thema breed op de agenda gezet, met als doel de samenwerking tussen de opvangpartners te stimuleren en te werken aan de uitbreiding van het aantal opvangplaatsen. Deze dag heeft een werkagenda opgeleverd, die de komende periode leidend gaat zijn in Utrecht. Inmiddels hebben al enkele scholen in Utrecht een 'vijf gelijke dagen model' ingevoerd.

2. Dubbelgebruik van klaslokalen

In een pilotproject zijn drie scholen bereid gevonden om een klaslokaal dubbel te laten gebruiken. Tot drie uur maakt het onderwijs gebruik van het lokaal, na drie uur is het door de buitenschoolse opvang in gebruik. Naar een ontwerp van drie architecten wordt het klaslokaal snel omgebouwd naar een warme 'huiskamer'. Het mes snijdt aan twee kanten: efficiënter gebruik van het schoolgebouw (minder leegstand) en extra plaatsen in de buitenschoolse opvang.

Vanuit de gemeente is in 2009/2010 een substantiële subsidie beschikbaar gesteld om de kinderopvang te stimuleren.

A large, white, stylized number '6' is positioned on the left side of the page. The number is composed of a thick, curved stroke that forms the top and left side, and a circular stroke that forms the bottom and right side. To the right of the number is a small, solid white circle. The background is divided into three main color sections: a bright orange-red section on the left, a darker red section in the middle, and a light purple section on the right. A horizontal line runs across the top of the page, and a vertical line runs down the middle, separating the orange-red and red sections from the purple section.

Krachten bundelen

Efficiency door samenwerking

Veel organisaties hebben raakvlakken als het gaat om het werk dat ze doen. Ook in de kinderopvang. Door krachten te bundelen en efficiënter gebruik te maken van mensen en middelen kunnen samenwerkingsverbanden ontstaan. De gemeente kan in zo'n proces de spil zijn die partijen bij elkaar brengt. Misschien is een (kleine) investering vanuit de gemeente nodig, bijvoorbeeld in tijd, geld of capaciteit. Een investering die te rechtvaardigen is omdat het het algemeen belang van de burgers dient.

Hoe

1. Inventariseer van de afzonderlijke organisaties
 - het soort werk
 - de opbouw en personele bezetting
 - sterke en zwakke punten
 - de overeenkomsten en de verschillen
 - ...
2. Bepaal
 - op welke punten samenwerking mogelijk is
 - of er drempels/verschillen zijn en hoe die kunnen worden weggenomen.
 - ...
3. Stel een plan van aanpak op (inclusief budget) dat richting geeft aan de uitvoering.

Doel

Samenwerkingsverbanden initiëren die leiden tot een bredere inzet van de betrokken werkvelden.

Gezien in Boxtel**Wat: fusie peuterspeelzaal en buitenschoolse opvang door middel van deskundigheidsbevordering leidsters**

Aantal inwoners: 30281

Aantal kindplaatsen hele dagopvang: 320

Aantal kindplaatsen buitenschoolse opvang: 275

Wachtlijsten: indicatie van een grote kinderopvangorganisatie: hele dagopvang: 128, buitenschoolse opvang: 37

De gemeente Boxtel wil peuterspeelzalen actief voorbereiden op samengaan met onderwijs en kinderopvang. Op basis van een analyse van de overeenkomsten en verschillen tussen peuterspeelzalen en kinderopvang is door een extern bureau gekeken naar de mogelijkheden. Er is een pilot ontwikkeld waarbij één medewerkster van de peuterspeelzaal en één medewerkster van de kinderopvang op een combinatiegroep zijn ingezet. Beide werkvelden zijn op deze manier naar elkaar toegegroeid en willen nu gaan fuseren. De peuterspeelzaalleidsters zijn opgeleid met behulp van gemeentesubsidie. Ze beschikken nu over de kwalificatie om ook in de kinderopvang te kunnen werken. Een hobbel minder bij een eventuele fusie. De Wet OKE, Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie en de daaraan gekoppelde kwaliteitsimpuls voor peuterspeelzalen komt op een mooi moment.

Naming and Faming

Een positief beeld door slimme PR

Positieve publiciteit draagt bij aan een beter imago. Dit heeft vervolgens invloed op randvoorwaarden voor bijvoorbeeld groei of behoud van een sector. Positieve PR in de kinderopvang heeft invloed op:

- ouders die hun kinderen er graag aan toevertrouwen
- aantrekkingskracht op jonge gezinnen van buiten de gemeente
- ondernemers die willen investeren
- investeerders (banken) die bereid zijn te financieren
- ...

Gemeenten kunnen hierbij een actieve rol spelen door op een geschikt moment een actie te bedenken waar de media aandacht aan willen schenken. Imagoverbetering van het gemeentebestuur en de gemeente in zijn totaliteit kan een bijkomend effect zijn.

Hoe

Bepaal welke *boodschap* u *wanneer* aan *wie* wilt communiceren, tegen welke *prijs* en met welk *medium* (radio, tv, krant, internet, e-mail). Overleg dit met de communicatieafdeling van uw gemeente. Zij kunnen u helpen bij het opstellen en uitvoeren van een communicatieplan. De meest gebruikte vorm van PR is een redactioneel artikel. Andere mogelijkheden zijn: evenementen organiseren, financiële kwartaalberichten en jaarverslagen en persconferenties.

7.

Doel

- Ondernemersklimaat versterken ten bate van uitbreiding/behoud.
- Ouders (toekomstige en huidige) bevestigen in hun keuze en keuzemogelijkheden (bindende factor).
- Bestaande ondernemers bevestigen in hun aanpak.
- Gemeentelijk beleid in de kinderopvang zichtbaar maken.
- Kwaliteit van de kinderopvang zichtbaar maken.

Gezien in: Zoetermeer

Wat: ludieke actie naar aanleiding van positieve inspectierapporten

Aantal inwoners: 120.881

Aantal kindplaatsen hele dagopvang: 1417

Aantal kindplaatsen buitenschoolse opvang: 1682

Bruto wachtlijsten: hele dagopvang: 534 en buitenschoolse opvang: 203

Netto wachtlijsten: hele dagopvang 133 en buitenschoolse opvang: 57

Het jaarlijkse inspectierapport van de GGD was reden voor een feestje: veel locaties hadden niet één overtreding. De gemeente heeft dit beloond door die organisaties voor kinderopvang te verrassen met taart. De plaatselijke krant heeft hier ruim aandacht aan geschonken. Het moment is tevens benut om een aantal positieve cijfers te noemen over de Zoetermeerse kinderopvang.

A large, white, stylized number '8' is centered on a red background. The number is composed of two thick, rounded loops that meet at a central point. The red background is part of a larger design with vertical stripes of red, dark red, and purple, and a horizontal line separating the top and bottom sections.

Procesversneller

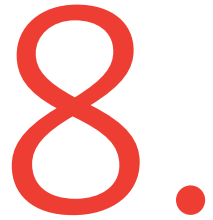
Wegwijs in de gemeente

Of het nu gaat om starten of uitbreiden, ondernemers in de kinderopvang krijgen te maken met allerlei wetten, regels, processen en belangen die een vlotte realisatie van de plannen in de weg staan. Waar moet je beginnen, bij wie moet je zijn en wat moet je allemaal weten om binnen de gemeente succesvol te ondernemen in de kinderopvang? Begeleiding en ondersteuning kan daarbij zeer welkom zijn.

Hoe

Stel binnen uw gemeente een goede projectleider aan. Iemand die bekend is met de kinderopvang en weet wat er binnen de gemeente speelt. Iemand die de gemeentelijke processen, procedures en regelgeving kent en weet welke afdelingen en personen het best betrokken kunnen worden bij de plannen. Of beleidsvoorstellen kan doen en budgetten veiligstellen. Zo'n projectleider kan fungeren als een 'procesversneller' door personen en belangen bij elkaar te brengen, te zorgen voor informatie-uitwisseling en de voortgang te bewaken. Zo kunnen barrières (versneld) worden weggenomen. Bijvoorbeeld door:

- inzicht te geven in bestemmingsplannen
- te ondersteunen bij het indienen van bouwvergunningen
- ondernemers te wijzen op de rol van
 - de GGD
 - de brandweer
- bij bestemmingsplannen rekening te houden met kinderopvang
- vergunningen versneld af te geven
- ambtenaren van andere afdelingen te benaderen voor het oplossen van barrières, bijvoorbeeld parkeren
- ...

Doel

Optimale afstemming met en informatie-uitwisseling tussen betrokkenen, waardoor plannen sneller gerealiseerd kunnen worden.

Gezien in Utrecht**Wat: procesversneller als spin in het web**

Aantal inwoners: 299.891

Aantal kindplaatsen hele dagopvang: 4992

Aantal kindplaatsen buitenschoolse opvang: 4364

Wachtlijsten: 2471 (Dit is de netto wachtlijst per 1 november 2009, exclusief dubbelingen en planningslijsten)

De kinderopvang in Utrecht kent een lange wachtlijst. In het nieuwe collegeakkoord en de Voorjaarsnota 2009 is besloten de uitbreiding van kinderopvang en buitenschoolse opvang te ondersteunen. De raad heeft ingestemd met een extra budget. Met dit geld is onder andere een procesversneller aangesteld en wordt ondersteuning gefinancierd. De inzet is met name gericht op de regiefunctie in het vestigingsbeleid van kinderopvangondernemers.

De procesversneller loodst ondernemers door de gemeentelijke procedures, met de nadruk op bestemmingsplanprocedures. Met schoolbesturen en kinderopvangondernemers is een convenant afgesloten waarin is afgesproken dat deze partijen samen met de gemeente in het Platform Kinderopvang werken aan uitbreiding van de capaciteit voor buitenschoolse opvang.

Daarnaast zijn er ook de extra subsidiemiddelen voor stimulerende interventies, zoals dubbelgebruik van klaslokalen, andere onderwijstijden, combinatiefuncties onderwijs/buitenschoolse opvang, inzet jeugdwerkloosheidprojecten.

9.

Subsidie

De bepalende steun in de rug

Kinderopvang is een marktsector. Dit betekent echter niet dat gemeenten er geen geld meer in mogen investeren. Voldoende kinderopvang is een maatschappelijk belang waarvoor een gemeente zich (mede)verantwoordelijk kan stellen.

Een stimuleringsregeling ten behoeve van de beoogde uitbreiding is dan zeker denkbaar. Ondernemers mogen echter niet individueel bevoordeeld worden.

Goede communicatie is dus heel belangrijk, zodat iedereen die het betreft op de hoogte is van de regeling.

Hoe

Stel een subsidieregeling vast en beschrijf daarin:

- Het doel van de subsidieregeling.
- De wijze waarop het doel wordt geconcretiseerd. Hierbij moet rekening worden gehouden met bestaande ondernemers, toekomstige aanvragers en de uitvoerders van de regeling. Dit voorkomt misbruik en oneigenlijk gebruik.
- Hoe de regeling is ingebed in de gemeentelijke organisatie. Een zorgvuldige afstemming met deskundigen is belangrijk (juridisch, financieel en beleidsmatig). Hierbij spelen het beschikbare budget, personele inzet, andere benodigde middelen (zoals ICT), procedures en wettelijke verplichtingen een rol.
- Hoe de regeling wordt gecommuniceerd. Om marktverstoring te voorkomen is communicatie over de regeling naar de volledige doelgroep van groot belang. Iedereen moet het kunnen weten.
- Hoe verantwoording moet worden afgelegd over de resultaten die recht geven op de subsidie. Dit voorkomt veel onnodige discussie achteraf.

De meest gebruikelijke subsidies zijn waarderingssubsidie en investeringsubsidie.

Doel

De ontwikkeling stimuleren van activiteiten die niet vanzelf tot stand komen.

Gezien in: Delft**Wat: uitbreiding capaciteit buitenschoolse opvang bij sportaccommodaties en scholen**

Aantal inwoners: 96.517

Aantal kindplaatsen hele dagopvang: 1591

Aantal kindplaatsen buitenschoolse opvang: 1734

Wachtlijsten: geen (voor zover bekend bij gemeente)

In Delft heeft de gemeente het initiatief genomen om scholen, kinderopvang en sport dichterbij elkaar te brengen. Er is geld beschikbaar gesteld om dit te stimuleren. Zo zijn clusters ontstaan van scholen met buitenschoolse opvang en bso's met sportverenigingen. Het geld uit de subsidieregeling is gebruikt voor het maken van plannen, accommodatieaanpassingen, inrichting en een bijdrage in de aanloopkosten. Dit alles heeft geleid tot de nodige uitbreiding in de buitenschoolse opvang. Bijna alle scholen bieden nu buitenschoolse opvang en vijf sportparken hebben een sport-bso. De clusters werken op verschillende manieren met elkaar samen. Vaak niet alleen in praktische zin door accommodaties met elkaar te delen, maar ook steeds meer beleidsmatig doordat scholen kinderopvang onderdeel maken van hun pedagogische visie.

10.

Taskforce

Beweging initiëren door draagvlak

Het realiseren van grote projecten vraagt draagvlak. Dit kan gecreëerd worden met een taskforce: een tijdelijk team van deskundigen die veel kennis hebben van het onderwerp en over een uitgebreid netwerk beschikken. De leden van een taskforce kunnen overal waar zij komen aandacht vragen voor een onderwerp dat (politiek of maatschappelijk) onvoldoende belicht wordt. Het is een manier om bedrijven, organisaties of een hele sector in beweging te krijgen en zelf initiatieven te ontplooien.

Een taskforce kan ingezet worden bij:

- ideeën/oplossingen genereren
- beleidsplannen opstellen
- doelgroepen mobiliseren tot actie
- voorlichting geven
- oplossingen monitoren
- samenwerking tussen organisaties stimuleren.

Hoe

- Bedenk welke belanghebbende partijen betrokken zijn en inventariseer welke deskundigen en eventuele aansprekende personen (binnen het werkveld, lokaal, regionaal of landelijk) daarbij een rol kunnen hebben.
- Bepaal duidelijke gezamenlijke doelen.
- Zorg dat alle deelnemers het belang van de opdracht ondersteunen, omdat zij hun achterban moeten overtuigen dan wel mobiliseren.
- Formuleer een heldere, meetbare, realiseerbare opdracht die aansluit op de beleving van de doelgroep.
- Stel een communicatieplan op zodat de activiteiten van de taskforce op de juiste manier onder de aandacht worden gebracht.

NB: De overheid is in een taskforce een gelijkwaardige speler, die deelneemt aan het netwerk en niet boven de partijen staat. Ondersteunende ambtenaren kunnen door uitwisseling van informatie dienen als schakel tussen beleid en praktijk.

Doel

Ontbrekende kennis bundelen en draagvlak creëren zodat initiatieven meer kans van slagen hebben.

Gezien in Den Haag

Wat: convenant als resultaat van taskforce

Aantal inwoners: 476.000

Aantal kindplaatsen hele dagopvang: 7001

Aantal kindplaatsen buitenschoolse opvang: 6691

Wachtlijsten: hele dagopvang: 794 en buitenschoolse opvang: 309

(peildatum mei 2009)

In 2007 heeft de gemeente Den Haag samen met de instellingen voor kinderopvang een Plan van Aanpak Wegwerken BSO gepresenteerd. Dit Plan van Aanpak bevatte acht actiepunten. Eén van de actiepunten was het instellen een gemeentelijke Taskforce BSO. Deze taskforce bestond uit een viertal Haagse instellingen voor kinderopvang en een gemeentelijke vertegenwoordiging. De taak van de taskforce was het formuleren van een aantal praktische adviezen om de wachtlijsten in de buitenschoolse opvang te verkleinen.

Eén van de adviezen van de taskforce was om een gemeentelijke peiling naar de wachtlijsten in Den Haag voor de dagopvang en buitenschoolse opvang uit te voeren. Een ander belangrijk actiepunt van de Taskforce BSO was het sluiten van een meerjarenconvenant tussen instellingen voor kinderopvang, Haagse schoolbesturen voor basisonderwijs en de gemeente Den Haag.

11.

Transparante gegevens

Vraag en aanbod op elkaar aansluiten

Iedere goede ondernemer baseert zijn plannen en bedrijfsvoering op gegevens uit de markt. Dat geldt ook voor ondernemers in de kinderopvang. Zij hebben behoefte aan actuele informatie over kenmerken van een gemeente zoals bevolkingsopbouw (per wijk), de spreiding van voorzieningen over wijken, wachtlijsten, prognoses, toekomstplannen etc. Een gemeente die actief wil bijdragen aan een juiste balans tussen vraag en aanbod in de kinderopvang kan ondernemers hierbij helpen.

Hoe

- Gegevens die voorhanden zijn ter beschikking stellen.
- Indien gegevens ontbreken: ondersteunen bij onderzoek naar de juiste gegevens.
- Indien mogelijk gegevens visualiseren (bijvoorbeeld een kaart met gegevens per wijk).
- Maak gebruik van zoveel mogelijk bronnen: gemeenteregisters, kinderopvang-organisaties, schoolbesturen, woningbouwcorporaties, welzijnsinstellingen etc.

Gegevens die van belang zijn op wijkniveau:

- aantal scholen en hun leerling prognoses
- aantal kinderen: van 0 tot 2 jaar, 2 tot 4 jaar en 4 tot 12 jaar per wijk
- aantal en capaciteit van peuterspeelzalen
- capaciteit van bestaande kinderopvang
- wachtlijstgegevens bij voorkeur op wijkniveau
- ontwikkelingen in de wijk, eventuele (her)ontwikkelingsplannen
- demografische prognoses
- opbouw van de wijk, herkomst van niet westerse allochtonen
- informatie voor starters in de kinderopvang.

Doel

Doeltreffend ondernemerschap bevorderen met transparante, actuele en juiste informatie.

11.

Gezien in Zoetermeer

Wat: gericht vestigingsbeleid op basis van ontdebbele wachtlijsten

Aantal inwoners: 120.881

Aantal kindplaatsen hele dagopvang: 1417

Aantal kindplaatsen buitenschoolse opvang: 1682

Bruto wachtlijsten: hele dagopvang: 534 en buitenschoolse opvang: 203

Netto wachtlijsten: hele dagopvang 133 en buitenschoolse opvang: 57

Veel gemeenten kennen behoorlijke wachtlijsten. Zowel voor hele dagopvang als buitenschoolse opvang. Maar hoe lang de wachtlijsten in een bepaalde gemeente zijn is vaak niet bekend. Zeker niet van alle kinderopvangorganisaties, dus voor de gemeente in zijn geheel. Om dit helder te krijgen heeft de gemeente Zoetermeer de kinderopvangorganisaties gevraagd om hun wachtlijstgegevens ter beschikking te stellen. De gemeente heeft deze gegevens van alle organisaties opgeteld en vergeleken met voorgaande jaren, zodat trends te zien zijn. Daarna is een vertaalslag gemaakt van bruto- naar netto wachtlijsten. Alle instellingen ontvangen deze getotaliseerde wachtlijst weer van de gemeente zodat zij op hun beurt een keuze maken om wel of niet uit te breiden.

12.

Vastgoedbeleid

Flexibiliteit met creatief beleid

In veel plaatsen hebben gemeenten vastgoed in beheer. Dit biedt de mogelijkheid beleid te ontwikkelen dat de huisvesting van kinderopvang vergemakkelijkt. Daarnaast kunnen gemeenten hun positie in de onderwijshuisvesting (bijvoorbeeld als verhuurder) aanwenden om het aanbod in de kinderopvang te beïnvloeden.

Hoe

- **Afspraken met schoolbesturen**
Schoolbesturen regelen hun huisvesting in overleg met de gemeente, afdeling Onderwijshuisvesting. De gemeente is in de meeste gevallen economisch eigenaar van schoolgebouwen. Zodoende zou zij afspraken kunnen maken met schoolbesturen over huisvestingscapaciteit voor buitenschoolse opvang in schoolgebouwen.
- **Inzicht in capaciteit en behoefte**
Inventariseer samen met kinderopvangorganisaties en schoolbesturen de bestaande capaciteit (inclusief bezettingsgraad) en toekomstige behoefte aan vastgoed bestemd voor maatschappelijke doeleinden/kinderopvang. Gebruik dit als basis voor strategisch huisvestingsbeleid inzake kinderopvang in samenhang met onderwijshuisvesting. Zo kunt u anticiperen op de nieuwbouwopgaaf en op de benutting en leegstand in bestaand maatschappelijk vastgoed.
- **Betaalbare locaties**
Commerciële prijzen zijn vaak een drempel voor ondernemers in de kinderopvang. Met lagere grond- of huurprijzen voor gemeenschappelijke voorzieningen zoals kinderopvang kan de gemeente die drempel verlagen.
- **Bestemmingsplannen**
Kinderopvang valt niet onder de onderwijsbestemming die een schoollocatie meestal heeft. Om dit te voorkomen zouden bestemmingsplannen flexibeler moeten worden.

12.

- **Duidelijk (en flexibel) huurbeleid**
Behandel alle voorzieningen voor kinderopvang als één vastgoedportefeuille en vraag een vaste huurprijs per m², ongeacht de locatie. Relatief goedkope ruimtes, zoals scholen waarvan de afschrijving al is opgenomen in de gemeentebegroting, vangen dan de kosten op van de duurdere locaties. Of breng juist differentiatie aan met hogere prijzen in dure wijken en lagere prijzen in minder draagkrachtige wijken waar de vraag klein is, terwijl de gemeente daar juist vaak kinderopvang wil stimuleren. Het beleid mag vanzelfsprekend niet concurrentie vervalsend werken voor de diverse aanbieders. Het moet vooral duidelijk en helder zijn voor alle betrokkenen.
- **Heldere kwaliteitsregels voor huisvesting**
De eisen en normen voor de huisvesting van kinderopvang zijn anders dan die voor onderwijshuisvesting. Het gaat vaak om interpretatie van de regels. De GGD voert achteraf controle uit in opdracht van de gemeente. Gemeenten zouden in overleg met onderwijs, kinderopvang en GGD proactief de interpretatie van de normen kunnen bespreken. Dit zal leiden tot een betere benutting van met name bestaande huisvesting.

Doel

Meer flexibiliteit en zekerheid in de huisvesting door creatief beleid.

Gezien in Apeldoorn

Wat: gezamenlijk huurbeleid buitenschoolse opvang in overleg met schoolbesturen

Aantal inwoners: 155.108

Aantal kindplaatsen hele dagopvang: 1770

Aantal kindplaatsen buitenschoolse opvang: 2058

Wachtlijsten: buitenschoolse opvang: 750, van de hele dagopvang zijn geen gegevens beschikbaar

Apeldoorn hecht veel belang aan voldoende en passende huisvesting voor buitenschoolse opvang in of nabij scholen. Om dit te verwezenlijken heeft de gemeente afspraken gemaakt met alle schoolbesturen. Er is gezamenlijk huurbeleid ontwikkeld ten aanzien van de verhuur van schoolgebouwen aan aanbieders van kinderopvang. Dit is gedaan op basis van een gezamenlijk ontwikkelde visie.

Belangrijke elementen hieruit zijn:

- buitenschoolse opvang nabij iedere basisschool
- buitenschoolse opvang heeft recht op structurele (in tegenstelling tot tijdelijke) huisvesting in een school
- formele leegstand wordt zoveel mogelijk benut
- uniform huurtarief (zelfde tarief voor nieuwbouw of bestaande bouw), huurcontracten en -termijnen.

Alle huuropbrengsten van bso's die zijn gehuisvest in bestaande gebouwen gaan naar een gemeenschappelijk budget dat wordt beheerd door de gemeente. Met dit geld wordt de onrendabele top van nieuwbouw gefinancierd. Hetzij nieuwbouw/uitbreiding voor onderwijs dan wel voor kinderopvang. Tienjarige huurcontracten met bso's is een tweede pijler. Het risico bestaat dat een gebouw in die periode nog niet is afgeschreven (zoals bij nieuwbouw) en de buitenschoolse opvang wordt opgeheven. In zo'n geval is het risico voor de gemeente. Een gecalculeerd risico, ervan uitgaande dat de behoefte aan buitenschoolse opvang blijft bestaan. Wanneer buitenschoolse opvang in of nabij de school niet mogelijk is, kunnen scholen ook andere gebouwen aanbieden die zij in beheer hebben.

Meer informatie: <http://www.netwerkbureaukinderopvang.nl> > infotheek > gemeentelijk beleid > aansprekende voorbeelden > voldoende huisvesting buitenschoolse opvang door krachtige samenwerking Apeldoorn. Of A. Keita of K. Soldaat, Penta Rho of W. Ytsma, PCBO.

Bronvermelding:

- Aantallen kindplaatsen: Monitor capaciteit kinderopvang 2008-2011, Regioplan beleidsonderzoek
- Ontwikkeling vraag kinderopvang: Ramingsmodel, SCP 2009
- Aantal inwoners: <http://home.planet.nl/~pagklein/gemprov.html>
- Wachtlijstgegevens: voor zover bekend door de betreffende gemeente

Colofon

‘Zo kan het ook!’ is een uitgave van het Netwerkbureau Kinderopvang.

Postbus 85518, 2508 CE Den Haag

T 070 - 302 82 30

E info@netwerkbureaukinderopvang.nl

W www.netwerkbureaukinderopvang.nl

Samenstelling en redactie: Netwerkbureau Kinderopvang

Vormgeving en realisatie: Studio V&V bv, Den Haag

Druk: Ando bv Den Haag

Teksten uit deze uitgave mogen voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder schriftelijke toestemming van het Netwerkbureau overgenomen worden.

Disclaimer

Deze brochure is zo zorgvuldig mogelijk samengesteld. De redactie sluit iedere aansprakelijkheid uit voor eventuele onjuistheden of onvolledigheden en eventuele gevolgen van het handelen op grond van de verstrekte informatie.

Het Netwerkbureau Kinderopvang is op 1 september 2008 ingesteld door Staatssecretaris Dijkema van OCW voor een periode van drie jaar. De opdracht van het Netwerkbureau is op praktische en oplossingsgerichte wijze kinderopvangorganisaties, scholen en gemeenten ondersteunen en stimuleren bij het realiseren van meer capaciteit in de kinderopvang.

Netwerkbureau Kinderopvang

Den Haag, mei 2010

Kin stik

Netwerkbureau Kinderopvang